

UNITAT 1 EDAT MITJANA I RENAIXEMENT. SOCIETAT, POLÍTICA I ECONOMIA.

ESQUEMA DE LA UNITAT

• CAIGUDA DE L'IMPERI ROMÀ A OCCIDENT

La caiguda de l'imperi Romà d'occident i la seva conseqüent caiguda a causa de les invasions bàrbares, va portar una forta decadència cultural en els segles posteriors i una quasi absoluta paralització en molts aspectes de la vida.

La guerra era l'activitat predominant a tota Europa, mentre es va consolidant una nova estructuració territorial, no hi havia temps ni lloc per la cultura. En canvi malgrat aquesta descomposició de l'imperi, es van mantenir molts dels seus valors culturals, els nous pobles assimilaven les antigues institucions romanes. Mai va deixar d'existir en realitat una forta aclamació per l'antiguitat clàssica. Aquesta recuperació, però no s'assoleix de sobte, sinó que en el decurs d'un lent procés, que poc a poc va descobrint obres d'autors antics. Val a dir que aquesta recuperació es fa dins d'un esperit nou que caracteritza tota l'Edat Mitjana. En l'univers medieval el predomini de la fe cristiana és absolut.

• DELIMITACIÓ CRONOLÒGICA

Convencionalment, l'expressió Edat Mitjana sol expressar-se per assenyalar el període que va des de la caiguda de l'imperi romà d'occident fins el començament del Renaixement.

La dificultat augmenta a l'hora de completar més aquests límits cronològics com bé és conegut per l'assignatura d'història.

Pel que fa a la filosofia, el començament del moviment filosòfic medieval sol vincular-se al anomenat Renaixement Carolingi, que hauria començat a partir de la data en què Carlo Magno, volent elevar el nivell cultural dels pobles del seu domini, envia cartes als abats i bisbes del seu regne pera que constituïren escoles per a la formació de clergues. Això passà l'any 778.

• FI DE L'EDAT MITJANA??

El Renaixement abraça aproximadament els segles XV i XVI. Els historiadors situes el fi de l'edat mitjana en 1473, amb la caiguda de Constantinoble, o l'any 1492, amb el descobriment d'Amèrica i per tant en aquestes mateixes dates el començament de l'edat moderna. Per a la historia de la filosofia es poden prendre com a referència el naixement de Nicolás de Cusa (1401) i la mort de Giordano Bruno (1600), autors que estudiarem amb detall en aquesta assignatura optativa. El Renaixement apareix així encavalcat entre dus èpoques històriques.

- Davant un món unitari, tancat en un torn al mediterrani, es passa a un món en expansió.
- Davant al unitat religiosa es produeix la pluralitat de confessions cristianes
- Davant la unitat de pensament , la pluralitat de corrents contraposades

2.1 SOCIETAT, POLITICA I ECONOMIA EN L'EDATMITJANA

2.1.1 FEUDALISME

Durant els segles XI–XII, el feudalisme va triomfar definitivament l'Europa occidental. El Feudalisme es va caracteritzar , en primer lloc pel domini d'una economia agrícola basada fonamentalment en l'explotació de la

terra, la possessió de la qual (latifundis) va ser, a més, un símbol del prestigi social i poder.

A partir del segle XI, i gràcies als excedents agraris d'una etapa de gran producció, va tornar a aparèixer la ciutat, on es va iniciar l'especialització en el treball primer amb el desenvolupament del comerç i després de l'artesanía.

D'altra banda, una minoria militar eclesiàstica es va apropiat una gran part dels excedents agrícoles o del treball dels pagesos, i es va establir una dependència personal d'aquestes respecte a aquella minoria terratinent, que exercia funcions públiques (administració, justícia...) pròpies de l'estat.

Finalment es va desenvolupar un aparell jurídic-militar, de vegades molt complicat (piràmide feudal), d'elles relacions entre el senyor i els seus vassalls militars (vassallatge).

• LA CULTURA MEDIEVAL

La cultura feudal dels regnes ibèrics es va desenvolupar fonamentalment entre els segles X i XV. En primer lloc, la importància extraordinària de l'Església com a monopolitzadora de la cultura. Per mitja de la literatura i de l'art, l'església va mirar de reforçar i de justificar l'estructura feudal, de la qual formava part com estament privilegiat.

En segon lloc, pel camí de sant Jaume hi van entrar les reformes religioses (cluny i cister), la poesia i la lírica provençals, el romànic, el dret romà, les universitats el gòtic...

COEMTARI DE TEXT 1

José Antonio Maravall La época del Renacimiento

Destacar primerament obres de l'escriptor :

- *Estudios de la historia del pensamiento español.*
- *utopia i contrautopia en el Quijote*
- *Velazquez y el espíritu de la modernidad*
- *Carlos V y el pensamiento político del renacimiento*
- *Antiguos y modernos*
- *Teoría del estado en España*
- *Las comunidades de Castilla*

Tesi 1: El Renaixement és una cultura de ciutat, per les persones qui produeixen, per les seves terres i manifestacions, és una cultura urbana.

Tesi 2: El renaixement és la primera cultura de caràcter llibresc.

Tesi 3: Té importància econòmica allò que envolta al camperol. L'economia agrària predomina en totes parts.

Tesi 4: Possiblement la concentració de rendes en les ciutats va facilitar el que anomenem financiació de l'art i cultura renaixentista.

L'agricultura era l'activitat principal econòmica a l'Europa del s. XVI. La possessió de la terra determinava unes peculiaritats relacions de producció. El règim senyorial va mantenir una vigència desigual en tota Europa al llarg del segle.

Un altre de les novetats mercantils renaixentistes fa l'expansió dels sistemes de crèdit. Per a facilitar els

pagaments de comerç a distància existien les anomenades lletres de canvi que consistia en una promesa escrita que obligava al pagament d'una certa quantitat de diners a una persona. El desenvolupament d'aquesta tècnica bancària estava assegurat per l'evolució dels primers bancs municipals.

La depressió del segle XVI es va deixar sentir amb menys força a la ciutat i en les seves activitats econòmiques. De tota manera, la pesta havia incidit també sobre les ciutats hi havia causat grans mortaldats.

Però malgrat els símptomes de recessió moltes ciutats com París, Gènova, Florència, van créixer en extensió durant el segle XIV i XV i les pèrdues humanes degudes a les epidèmies es van recuperar ràpidament. Així la crisi urbana va ser, més que a cap altre lloc, una crisi d'adaptació i de creixement.

La indústria tèxtil, la més desenvolupada durant els segles anteriors, va retrocedir a Flandes, zona que n'havia tingut quasi el monopoli, però paral·lelament va començar a desenvolupar-se a d'altres indrets, sobretot a Anglaterra, que es va convertir en un centre econòmic i dinàmic de l'època. També va començar a adquirir importància la indústria tèxtil de base rural, que es va desenvolupar fora de les ciutats i al marge dels gremis iniciant-se així el treball a domicili. A més de l'extensió del sector tèxtil, els segles XVI i XV va veure un avenç important del sector siderúrgic, estimulat per la indústria naval.

Malgrat la seva inestabilitat, motivada per la situació de crisi general, el comerç va veure un progrés considerable en el desenvolupament de les tècniques financeres, en la creació de societats mercantils i en els sorgiment de nous centres i noves rutes.

Les tècniques comercials es van desenvolupar de tal manera que alguns autors parlen ja d'activitats pre-capitalistes: esperit d'acumulació i creixent complexitat de l'organització del crèdit i de la banca. Els canvistes es van anar convertint-se poc a poc en banquers (reben dipòsits, concedien préstecs i efectuaven giris).

Pel que fa a la tesi núm. 4 he volgut il·lustrar-la amb un exemple d'Augsburgo y los Fugger.

La ciutat alemana d'Augsburgo, situada a la regió de Baviera, va ser en els segles XV i XVI un centre comercial i financer, sobre tot gràcies a l'activitat de les acaudalades famílies com els Welser o els Fugger. Les empremtes dels Fugger en Augburgo són nombroses. Prop de la plaça de l'ajuntament, situada en el centre urbà, es troba el barri dels fugger. Aquesta ciutat social, la primera d'aquests tipus en el món. Los Fugger no només van voler la immortalitat financiant aquesta barriada benèfica. En un cantó del barri es troba l'església de Santa Ana construïda en 1518, que es una de les primeres manifestacions del renaixement a Alemanya.

COMENTARI DE TEXT 2

Joan Bada situació religiosa de Barcelona en el segle XVI

Capellà ordenat el 1959, historiador, professor de geografia i història i vicedegà de la Facultat de Teologia de Catalunya.

Obres de l'escriptor:

- *Clericalismo i anticlericalismo*
- *Història del cristianisme a Catalunya*
- *La inquisició a Catalunya*

Tesi 1: El període 1523–1575 l'economia catalana va progressant.

Tesi 2: La trilogia clàssica draperia, cuiram i ferro obrat s'afegeix a les especialitats en teixits, com a r vellut i

domassos , també el sabó i el vidre.

Tesi 3: L'eix Barcelona–Gènova ajudarà a ressorgir l'economia catalana però també augmentarà el bandolerisme.

El comerç català dels segles XVI i XVII va experimentar una profunda transformació respecte a l'època medieval. Hi va influir tant la davallada de l'activitat productiva del país, i particularment de Barcelona, com el progressiu desplaçament de les principals rutes comercials internacionals de la mediterrània a l'atlàntic, arran d'ela colonització d'Amèrica. Però en al mateix mediterrània Occidental hi hagué canvis: valència reemplaçava Barcelona com a primer port principal.

Pel que fa al decurs dels segles XVI i XVII, la draperia o manufactura de la llana va experimentar canvis força sensibles en la localització i organització del treball. Aquests canvis van ser induïts per la pèrdua gradual dels tradicionals mercats exteriors (Nàpols i Sicília) i per la irrupció de les anomenades noves draperies de procedència anglo–holandesa, una mena de teixits més senzills i assequibles que no pas els draps fets dels obradors gremials mediterranis.

Referent a la farga era un establiment en què el mineral, s'extreia del ferro i on aquest es treballava. Les fargues s'acostumaven a situar a prop d'indrets on era possible d'aconseguir els elements que requeria el procés.

Finalment farem referència la bandolerisme que el autor indica en el text. El bandolerisme, a la Catalunya dels segles XVI i XVII, no era pas sinònim exactament de delinqüència rural o saltejament de camins. El terme amagava, en realitat, altres activitats i accepcions tant o mes definidores coma ara les guerres privades o bandositats. Cal dir que si hi havia bandolers també hi havia senyors bandolers.

UNITAT 2 TÈCNICA I CIÈNCIA. LEONARDO DA VINCI. NICOLAU COPÈRNIC I GIORDANO BRUNO.

ESQUEMA GENERAL DE LA LLIÇÓ

• L'ACTITUD DAVANT DE LA CIÈNCIA

En l'edat mitjana s'havia conegut la figura de Plató d'una manera molt parcial. Més tard, en el decurs del segle XV, les seves obres van ser traduïdes per Marsilio Ficino. El Platonisme es va difondre per Itàlia i Europa i, amb ell l'idea d'una naturalesa en la que es reflectien, com a un mirall els models eternals. La seva *theologia platonica* (1488) defineix la immortalitat de l'anima, l'ordre gradual de l'univers, així com la intima espiritualitat que il·lumina a tot individu corpori.

Per la seva part , Giovanni Pico della Mirandola 1463–1494 en el seu cèlebre discurs sobre la dignitat de l'home, impugnava la visió dels autors medievals, que subratllaven la miserable condició humana, i situava els fonaments de l'individu en la seva llibertat: l'home únic ser de la natura no limitat per una espècie o per una essència, es fa as mateix és el resultat de les seves obres i de les seves decisions i per això ocupa un lloc privilegiat en l'univers.

Durant el segle XVI l'ideari de Ficino i Pico es va atribuir freqüentment a la influencia de Nicolas de Cusa, la personalitat filosòfica més rellevant del segle anterior. El seu pensament va contribuir de manera notable al desenvolupament de les ciències de la natura ja que Cusa a l'insistir en la inconmensurabilitat de Deu, negava la possibilitat de concebir–lo per mitjà de categories humanes, separant d'aquesta forma la física de la teologia. La Sabia Ignorancia del cusà era la demostració del fracàs de la lògica escolàstica i del seu intent d'identificar el món amb el ser suprem.

• LEONARDO DA VINCI

Leonardo da Vinci, va desenvolupar la tècnica del sfumato, consistent en la fusió de llum i ombra, dotant a les seves pintures d'insòlites tonalitats psicològiques i espirituals. Però a mes a mes, Leonardo va brillar com a enginyer civil i militar, com a teòric de l'arquitectura i de l'escultura, com a inventor d'elles mes fabuloses màquines i com a científic en múltiples àrees del coneixement. En els seus quaderns manuscrits, plens de dibuixos i d'esbossos, s'aprecia el poder del seu intel·lecte, que va avançar-se a molts descobriments posteriors en anatomia i aeronàutica. Va projectar el primer carro de guerra blindat, va estar a punt de descobrir la circulació de la sang. Dotat d'una insaciable curiositat i d'un enginy incomparable, Leonardo va ser una de les figures més universals del Renaixement.

3.1 LA REVOLUCIÓ COPERNICANA

L'aportació decisiva a la ciència del renaixement va ser obra del polac Nicolau Copèrnic. La concepció geocèntrica de l'univers, teoritzada per Ptolomeo, havia imperat fins aleshores. Amb Copèrnic, el Sol es va convertir en el centre immòbil de l'univers, mentre que la terra estava sotmesa a dos moviments: translació al voltant del Sol i rotació sobre si mateixa. De tota manera, l'univers copernicà continuava sent finit i limitat per l'esfera de les estrelles fixes de l'astronomia tradicional. En qualsevol cas, Copèrnic va elaborar per primera vegada un sistema heliocèntric de forma coherent.

L'estructura del cosmos proposada per Copèrnic, a l'homologar la Terra amb la resta dels planetes en moviment al voltant del sol, topava frontalment amb els postulats escolàstics de l'època, que defenien la tradicional oposició entre un mon subllunar subjecte al canvi i al moviment.

4.1 GIORDANO BRUNO

Bruno és, probablement, el filòsof més important del Renaixement. S'inspira, en el platonisme i en el neoplatonisme (a través de Marsilio Ficino), en els presocràtics i en Nicolò de Cusa. Bruno es abans de tot un filòsof de la natura, per a ell només la filosofia natural dona a conèixer l'univers.

4.1.2- l'infinit i els mons.

L'univers és infinit i en ell es troben infinits mons com ara el nostre, també habitats com el nostre. Per a Bruno el perfecte ja no és el finit i limitat (com per els grecs), sinó infinit. Bruno inicia així una autèntica revolució en la concepció de l'univers del mon tancat a l'univers infinit segons paraules de Koyré.

4.1.3- l'animació universal.

Bruno introdueix una visió animista i pràcticament màgica per a explicar el moviment del món: el moviment dels astres no procedeix de motors exteriors (com per Aristòtil), sinó que és un moviment espontani. Tot està animat, i l'univers és com un gegant animal.

UNITAT 4 EVOLUCIÓ I CARACTERÍSTIQUES DEL PENSAMENT HUMANISTA.

RESPOSTA A UNA QÜESTIÓ

Comunment es diu de l'època del Renaixement que la seva característica principal és el fet d'haver fet de l'home el centre de la seva atenció. D'aquí que quan es parla de Renaixement se sol afegir freqüentment el terme HUMANISTA volent ressaltar aquesta dimensió. De tota manera i fent referència a la qüestió que ens ha assenyalat el professor Grau, cal fer alguna precisió en aquest sentit.

El terme humanista va tenir un significat precís durant l'Edat Mitjana i el Renaixement. S'anomenava

humanista al que es dedicava a l'estudi de les humanitats, es a dir, de la gramàtica, la retòrica, la poètica, la història i la filosofia moral.

Humanista per tant, no designa un moviment filosòfic únic, cal fer insistència en què es tracta d'un moviment artístic i literari, d'un ideal educatiu, erudit i estilístic, més que d'una corrent filosòfica o teològica tot que, per a la recuperació del pensament antic, sobre tot en Plató i Aristòtil, la seva influència va arribar a la lògica, la metafísica i la filosofia natural.

Seguint amb aquesta tendència de recuperació del passat, s'apropen als clàssics, principalment com a models literaris. Però aquest retorn tindrà conseqüències no buscades. Així hi ha una recuperació de la llengua grega que facilita el coneixement del pensament clàssic grec que a la vegada dona peu a una pluralitat de corrents filosòfiques que influeixen en la fragmentació definitiva del pensament escolàstic.

Dins d'ella concepció medieval teocèntrica, es passa a un món antropocèntric, dins del qual l'home es autor del seu propi destí.

Aquesta postura proclama la independència de l'home que dona la pròpia raó un valor primordial, per sobre de l'autoritat de la tradició o de l'església, com a mitjà per a interpretar un món, donant a l'època un caràcter laic i de busqueda de nous valors tant en terrenys religiosos com en el moral.

Això indica que el Renaixement no consisteix únicament en una recuperació del pensament antic sinó que també es una etapa creadora, es una època de innovació que afecta a la idea de natura, d'home i de sociabilitat, una concepció de la política i de la religió.

En aquesta doble vessant recuperadora i creadora dona el seu peculiar caràcter a aquesta època. Els humanistes pretenen assolir tots els camps del saber i, al tractar d'exposar el seu pensament, recorren a constants cites d'autors clàssics.

En la nostra època la paraula Humanisme, s'aplica un conjunt de teories socials, filosòfiques, tendències culturals i científiques que tenen un comú denominador: totes afirmen que l'home es el centre de la realitat, autor de si mateix i del seu món, fi de si mateix, perquè mitjançant l'exercici de la seva llibertat i el seu treball, sense dependències i en tot a l'autonomia construeix la realitat que l'habita.

Des de el meu parer, i influït per la meua professió com a infermer i després de tot el que he llegit, la concepció de l'humanisme, es que l'home és i ha de ser el centre del món. És l'ésser més important i digne de la realitat. L'home té una dignitat absoluta. És un fi en si mateix, per tant no pot ser convertit en mitjà o instrument de res.

Agafant les paraules de Juan Luís Vives l'humanista relacionarà uns estudis amb els altres, ja que tots ells tenen en tres si alguna coherència i parentiu. Serà afanós de saber i mai li pesarà haver arribat a la sima de l'erudició.

UNITAT 5 ERASMISME, REFORMA I CONTRAREFORMA

ACTIVITAT 1

Koyré 1957

Parafrasi de J.L Ruiz de la Peña, *Las nuevas antropologías. Un reto a la teología*. Sal Terrae, Santander 1983, pàg. 204.